

Jocs Florals de Barcelona

=====

Any LXXVIII de llur restauració

Discurs del President Prudenci Bertrana

(pags. de 20-36)

Honorables senyors:

Senyores, senyors:

Tinc com a cosa certa que, sinó tots, els més dels meus il·lustres antecessors, hauran començat llur discurs reglamentari, declarant-se indignes de presidir aquesta imposant solemnitat literària. Això sol m'obligaria a prescindir de tota manifestació d'encongiment i de modèstia, a fi de no semblar que segueixo un costum, i no que obro a impuls d'una absoluta sinceritat. Però és tan forta la meva convicció d'ocupar un lloc immerescut, que la meva franquesa d'emportanès amateur, no pot restar callada. De la mateixa guixa que en certa ocasió, una de les més falagueres de la meva vida, vaig declarar que no servia per a homenatjat, ara declaro que no serveixo per a president dels Jocs Florals de Barcelona. Com més medito sobre el significat de la paraula president, més em sembla estrany, enorme, que jo hagi merescut dels meus amics - dels meus amics que em coneixen a fons i saben quelcom de la meva esquerpia bosquetana - l'alta consideració de pensar en mi i d'enlairar-me al lloc que ocupo, cosa que agraeixo de tot bon cor, però que em posa en un dels més forts compromisos de la meva curta actuació d'home sociable. Si algú creu que la meva història i els meus mèrits literaris no justifiquen prou la preferència de l'honorable cos d'adjunts, té mil vegades raó. Físicament, tampoc no sóc presidenciable. Ni l'estatura, ni la manca de pilositats solemniais al rostre, ni l'entensió de la meva calba, són d'un home de gran talent i saviesa. Per altre cantó, la meva obra és obra d'un instintiu, d'una devoció devers les activitats que no es paguen, però que consolen, d'uns remordiments d'artista que treballa a preu fet i cerca una compensació al seu enviliment. Jo he refilat prosa com els merlots y els rossinyols refilen amor en aquests temps, entre la gemada verdor dels jardins i de la selva. Jo em sento millor dalt d'una branca, gronxat pel vent i escalfat pel sol de primavera, sota el meu plomatge gris, que actuant d'home notable amb un coll planxat, que m'endogala, i uns faldons protocolaris que m'obsessionen. L'única qualitat que em reconec i que justifica, poc o molt, que em trobi avui parlant-vos, és que mai dels mais no havia cregut ni somniat que això pogués esdevenir.

Entre totes les meves ambicions i les meves esperances, no hi figurava pas la d'ésser mereixedor d'una tan gran estima com la que m'ha portat ací i m'ha llençat a unes activitats superiors a les meves forces i al meu valer. Perdoneu, senyors, que en aquest exordi hagi parlat tant de la meva persona. Em calia aconseguir la vostra indulgència i alhora justificar el tema escollit per al meu discurs, durant el qual us suplico que tingueu sempre ben present l'origen modest i franciscà de la meva literatura.

Us voldria donar saviesa, erudició, profunditat estètica y metafísica, però no en tinc, ni sóc home d'anar a manlleu d'aquestes coses tan sagrades. Em refio que la humilitat, que estimo com a mi mateix, i l'emoció, que és l'àngel de la meva guarda, aquesta vegada, com en altres, em treuran a vores, fent-me mereixedor de la vostra indulgència.

Senyors, en l'actualitat existeix un fort corrent democràtic que

els homes de lletres no podem ignorar ni negligir. Temps passat, un il·lustre crític francès, Benjamí Cremieux, en una entrevista tinguda amb un redactor d'un diari local, va fer referència a un nou problema, que l'evolució social moderna planteja als escriptors. El problema resta definit en aquesta senzilla pregunta: ¿Per a qui hem d'escriure? L'intel·lectual francès, dividia els lectors en dues importants agrupacions: burgesia i poble. Si escrivim per als primers, deia ell, caldrà que ens emmotllem a un criteri conformista, si escrivim per als altres, haurem de limitar terriblement els temes, com ja succeeix als escriptors soviètics. Cremieux era pessimista. Creia que la lectura estava greument amenaçada. Que la ràdio era el seu pitjor enemic, com a cosa més en consonància amb la mentalitat actual. El lector ha d'escollir les seves lectures, en canvi, l'auditor de la ràdio, no ha de molestar-se; accepta allò que els altres ja han escollit per a ell. I Cremieux augurava que dintre cinquanta anys, la lectura serà un acte exclusiu d'una reduïdíssima minoria, com en l'edat mitjana. El problema s'ha plantejat - segons el mateix Cremieux - perquè, antany, el poble no sabia llegir, i ara han entrat en acció enormes masses, que cal tenir en compte. De manera, que fa una certa gràcia adonar-se que, a mesura que desapareixen els analfabets, els llegidors van més escassos, entenent per llegidors, ja cal suposar, no els que esmorzen diàriament literatura sectària, comprada al carrer, tot anant a la feina. Klaus Mann, el fill del famós novel·lista Thomàs Mann, autor de La Muntanya Màgica, entrevistat pel mateix repòrter i enroanant de la mateixa qüestió, s'expressava d'aquesta guisa: "Un absolut individualisme és ja impossible, i un absolut col·lectivisme, intolerable. Sostener un equilibri entre els dos extrems; evitar que la massa l'arrossegui i que l'orgull el perdi, mantenir, ensems, la seva independència i la seva disciplina, crec que és el problema més seriós que, en aquests dies de negació de la llibertat i d'anul·lació de l'individu, s'ofereix a l'intel·lectual de tot el món". Ara bé, a Catalunya, el tal problema, no crec que hagi inquietat gran cosa els nostres intel·lectuals, que ja han renunciat, fa temps, a viure de la literatura. Ací, cadascú escriu a l'atzar del seu tarannà per a aquell que millor li sembla. I, tant per tant, perdut per perdut, pobre per pobre, sempre és preferible vanar-se d'ésser comprès exclusivament de les intel·ligències refinades, dels homes superiors, de l'aristocràcia del pensament, dels que pertanyen, sembla, a una jerarquia superior i ho donen a entendre, no sols amb llurs gustos i preferències, sinó també amb el llustre de llurs sabates, amb la fama del barber que els rasura, i del sastre que els vesteix, y de la complicació dels cocktails que prenen. Fa mig segle que l'aspiració a recloure's dintre la torre de vori simbòlica ja feia estralls entre els joves. S'havia arribat a dir més enllà dels Pirineus - que era, i és encara, l'espill dels nostres homes modernitzants - que per a satisfacció d'un artista i d'un poeta, bastava que l'entengués un sol iniciat, i si aquest no sortia, tampoc no feia cap falta. Naturalment, que l'aspiració a incomprès era, si bé es mira, de les més modestes i fàcilment aconseguible, car això de no tenir un sol admirador és una possibilitat a l'encalç de qualsevol. I els genis d'aquesta mena de llavors, com els d'ara, tenien una semblança innegable i perfecta a un ésser inútil. No crec pas que arribessin a imaginar-se que, macerats dintre un morter d'apotecari o posats en infusió en esperit de vi a sol i serena, unes quantes setmanes, fos-

sin bons per a guarir quelcom. A la terra, tots hi hem vingut per alguna cosa. I aquesta servitud els pot ésser reclamada. Per això jo crec que la pregunta: Per a qui hem d'escriure? ha d'ésser contestada, sense embuts: Hem d'escriure per al nostre poble. No us alarmeu encara. Si comencem per aclarir què entenem per poble i en quines condicions nosaltres, els escriptors, hem de proposar-nos d'actuar sobre els individus que el formen aquest poble, ja no em creureu tan propens a la subversió, ni tampoc creureu tan difícil d'obtenir aquell equilibri del qual parlava Klaus Mann. I el gran problema restaria força simplificat. Nosaltres fem una distinció entre poble i massa. Entenem per poble, no el del sufragi universal, no el que va a les manifestacions i als mítings i forma riuades imposants, esgargamellant-se i flamejant senyeres i pancartes; no el que crida visques i moris sense haver meditat mai què significava la vida, ni que cosa és la mort, no el que es congrega en places i carrers, que ens mostra la premsa gràfica en aglomeracions formidables i compactes, on el mateix naufraga la personalitat i el seny, que la forma humana, i on sols es fan albiradors els caps, com estesa de milers i milers d'ous de formiga. Jo entenc per poble el conjunt d'individus de sentit comú, d'una mitjana cultura, amb el cor en son lloc, amb la consciència viva. Tant me fa que siguin menestrals com burgesos, com proletaris com oficinistes, mentre estiguin lliberts de contactes, de suggestions i hagin recobrat llurs sentiments, llur dignitat, llurs contorns de persona.

Tots els literats tenim una trista experiència de com els polítics s'han servit del poble. Li han demanat molt i li han donat molt poc, i entre aquest poc no hi ha pas res que el millori ni que l'enlairi en sentit cultural. Li han fet aixecar barricades i no biblioteques, li han donat armes i no llibres i l'escàs aliment intel·lectual que li han servit era assaonat amb pebre i dinamita, i en lloc de consolar-lo el llençaven a la desesperació. Fa més d'un quart de segle que els nostres obrers cedeixen una part de llur jornal sense saber categòricament per què. Aquest donar els ha servit per a aprendre a saludar amb els punys enlaire, però no per a disposar d'una casa del poble amb honors de palau, on no manqués allò que caldria per a la prosperitat del cos i de la intel·ligència. La cultura que posseeix el nostre poble se l'ha guanyada sol. És entenedridor de veure pels barris forans, com uns quants joves de bona voluntat, i algun vell també, s'enginyen per tenir un centre i aplegar llibres, organitzar conferències i Jocs Florals, i tenir petits museus, i col·leccionar belles fotografies i ésser prou generosos per a llençar-se a defensar la candidatura d'un capítol democràtic i rebre'l amb ovacions, absolutament de franc, pagant-li, amb fervor, la seva indiferència. I tot això, senyors, en l'angoixosa estretor d'un pis i d'una recaptació de quotes insuficient per a cobrir les necessitats i les aspiracions de l'associació. Els intel·lectuals - parlo en general - enfront d'aquest estat de coses han escarnit el gest inhibitori de Ponci Pilat. Alguns, àdhuc han bromejat a l'esquena d'aquests herois de barriada, i han retret irònicament la sala i alcova, on, pobres i alegrets, ells i llurs famílies escoltaven amb un corprenedor silenci, lectures i converses i les aplaudien amb un fervor, que mai, no ha trobat imitador en els públics aristocràtics dels salons de moda, on encara se sent enraonar un castellà especial, tant si destorba als que escolten com si no. Els intel·lectuals, amb presses

d'arribar a les altures, amb ànsia de respirar aures impregnades de refinaments, han deixat molt endarrera el poble. Els poetes han donat poesia de flirt, han fet sonar la lira exclussivament per a les damiselles de llavis pintats, de pestanyes artificials i d'ungles esmaltades. I alguns prosistes han tret fora del món unes quatre cinquenes parts de la humanitat. Tots els que no usin raspallet per a les dents, o no es banyin a diari, o no viatgin en sleeping-car, són boicotejats. No tenen l'ànima prou digne d'ésser analitzada ni llurs fets, d'ésser descrits en bona prosa. Aquests narradors s'apressen a fer constar a cada moment els costums ja esmentats de llurs herois, a fi d'evitar tota possibilitat de prendre'ls per altres.

Aquesta debilitat pel refinament i la jerarquia - sovint falsos - no sempre és corresposta. No gosaria pas afirmar que el poble estigui més lluny de nosaltres que les classes altes i que els qui presumeixen de llur cultura i prestigi. Uns i altres donen a suposar que tot alló que no hagi estat concebut sota el casquet d'un savi o sota una toga doctoral, o vingui de més enllà de les fronteres o de l'antigor clàssica, no val gran cosa. Els nostres escriptors, pelats com una rata, han pogut fruit de l'espectacle animador de veure publicades amb una certa esplendidesa les obres més capdals de civilitzacions mortes. I la majoria de ciutadans de bona fe dedueixen d'aqueix fet, que la nostra literatura actual era tan migrada i tan menyspreable, que no valia pas la pena de cap mecenatge. A desgrat de tot, els nostres intel·lectuals, moguts de nobles ambicions han fet camí. I això parla molt bé a favor d'ells. Llàstima que alguns tinguin la pretensió de voler que el poble els atrapi sense que ells facin res per a ajudar-lo. Seria més bonic, més just, més pietós que ells es decidissin a fer el petit sacrifici de girar-se enrera, d'esperar aquest poble espeuat de tant de temps d'anar per mals camins, d'allargar-li la mà, d'oferir-li bàlsam per a les plagues dels seus peus i després partir junts per la interminable ruta de l'ideal. Un prego, senyors, de recordar que Mistral, després d'haver llegit una poesia escrita en francès a la seva mare i en veure que no l'entenia, decidí d'expressar-se sempre més en la llengua pròpia. Era tràgic per al poeta, com caldria que ho fos per a tots els poetes, que el bell florir de la seva sensibilitat, el dolç cantar eixit de la seva ànima, no fos comprensible per la santa dona que l'havia infantat. I qui us diu que aqueix noble determini de preferir interessar la seva mare, abans que l'intel·lectualisme francès, no ha estat premiat, donant a l'obra de Mistral la puixança enorme que li ha fet traspassar victoriosament totes les fronteres. I la mare del poeta, com gairabé totes les mares dels nostres, era del poble i el representava. I quin entendriment no causa sentir exclamar a Ambrossi el cisteller, el pare de Viçenç, de l'enamorat de Mireia, després d'haver cantat la cançó del Baillí Sufrén: La tonada és antiga, però què hi fa? Ara se'n canten de més noves, en francès, tenen paraules fines, però qui les entén? Tot el cant de Mireia és un fervorós exaltament del poble provençal i cap Ambrossi cisteller no podrà queixar-se mai de no haver-lo assaborit. Pensant en això, quan sento parlar d'acadèmia, de categoria, d'hermetisme, d'isolaments mentals dintre torres de vori, em reprèn una mena de d'esgarrifança, com si em trobés davant d'un cas de crueltat mai

no vista. Perquè, senyors, aquest egoisme, aquest urc dels intel·lectuals repatanis, és equivalent a seguir parlant en llengua estrangera a llur mate, a llurs parents, a llurs germans. Imagineu-vos-els tots, convertits en Ambrossi cistellers, ficats en un ambient on ja no es canta res entenedor, res que arribi a l'ànima, que doni delit de treballar, que alleugi les penes, la dolor de les xacres i dels records luctuosos. Així es va a l'absurditat de voler tenir teatre sense públic, novel·la sense llegidors, poesia sense devots.

En arribar ací, molts companys nostres pensaran, segurament, que jo els invito a enfangar-se en un toll de vulgaritat. No hi ha tal cosa. Podem plaure al poble sense fer-li cap concessió, sense abdicar de la nostra noblesa literària. Els escriptors bons tenen el deure de redimir el poble del domini dels escriptors dolents. Una cosa és ensenyar-li a estimar els seus vicis y els seus defectes i altra procurar que els avorzeixi, exaltant, alhora, les seves virtuts. Una cosa és allargar-li la mà i una altra servir-li de catifa. A Voltes adrecem la paraula als ciutadans i ens entenen els pagesos. Una de les més agradoses sorpreses de la meua vida, vaig tenir-la en sentir que un llaurador empordanès, en veure'm transitar per un camí, a cent cinquanta passos del seu camp, m'escribassava una frase d'un personatge del meu llibre Els Herois, tot aixecant els braços entusiasmat, joiós i plaga. Ell havia penetrat el sentit humorístic d'una exclamació, cosa que no havien fet els crítics. El mateix poble, dintre la simplicitat indocta que té d'expressar-se, fa bona literatura. L'estiu passat jo pujava pels flancs d'una muntanya, acompanyat d'una mena d'escolanet que m'ajudava a portar els estris de pintar. Ell es mostrava més impacient que jo d'arribar al cim. Quan l'assolírem, enfront del panorama que albiràrem, el noi digué convençut, però naturalment, "Sóc més feliç ací que al poble". Era un belitre afolla nius, gran jugador de bales, que amb prou feines sabia de llegir. Mediteu, si us plau, les coses terribles que podia dir un retòric situat al seu lloc, pres de l'entusiasme admiratiu d'un excursionista. La seva cultura hauria destruït l'emoció, complicant la frase amb adjectius i adornaments lírics.

D'aquests dos insignificants exemples que us acabo de posar se'n desprèn ja quin pot ésser el llaç que uneixi el poble amb els intel·lectuals. Aquest llaç és el sentiment i la claredat. Amb aquestes dues coses ja no és de témer, tampoc, la limitació de temes que semblava espantar Benjamí Cremieux.

Es ben segur que la química no trobaria pas una gran diferència de composició entre les llàgrimes d'un burgès i les d'un proletari, ni l'acústica trobaria, tampoc, cap so característic que fes destriables les riallades de l'un i de l'altre. He tingut l'honor de dir-vos, abans, que els poetes i prosistes tenien la favorable avinentesa de poder enraonar a soles amb els individus eixamrats de l'aire casolà, de la tendresa de la família, de les bones i males jugades de la vida. I si la mort iguala els homes, la vida també. I quin camp més ample no és la vida! I quantes coses no s'hi cullen, i quantes d'aquestes coses les senten, amb més o no tanta intensitat, el mateix el que va pel món sense camisa, que

el que la llueix pels salons, testa i emmidonada entre les solapes d'un smoking!

Els poetes grecs parlaven al poble en ple carrer, en un to enlairat i no res menys que de déus i d'herois. I el poble els escoltava amb devoció, car en definitiva en les tragèdies no es feia altra cosa que exaltar càlidament les passions, els vicis i les virtuts, els dolis i les alegries comunes a tots els homes. I digueu-me si la literatura evangèlica, amb tota la seva divina pregonesa, no fou assimilada pel poble d'Israel, i més tard per totes les democràcies de la terra.

Jo m'atreveixo a aconsellar als poetes que meditin aquestes paraules de Maragall extretes d'una lletra adreçada a Unamuno. Maragall diu: Grec que allò verament poètic, és sempre inconscient, en el seu origen, i afegeix: el poeta ha d'ésser l'home més humil del món.

Per altra part, he llegit que una nova teoria ha fet estremir el vell edifici de la Sorbona. Una heretgia contra el dogma de la cultura intel·lectual ha ressonat allí. I el que l'ha sostinguda és Maurice Duval, un jove, i ha tingut la gosadia de dir, entre altres coses interessantíssimes, aquesta tan consoladora: que la poesia i la vida eren una mateixa cosa i que l'inesgotable fascinació de les obres cabdals de poesia no resideix únicament en la perfecció de llur forma, de llur estil, puix que podem constatar, que moltes de les pàgines que més ens commouen, són d'una extrema simplicitat. Quina alegria em donen aquestes afirmacions arreplegades al vol, en les planes dels nostres diaris, la qual cosa m'estalvia d'ésser confós amb un home petulant.

Si, amics meus, quant un escriptor sap arribar amb el seu art, exempt de pretensions, a esdevenir un amic inseparable dels qui el llegeixen, quan aconsegueix d'entendrir-los amb la seva pròpia tendresa, perquè parla als pares amb experiència de pare i als fills amb experiència de fill, i als enamorats amb experiència d'enamorat i a tothom, perquè s'ha apiadat de tothom, és llavors que es fa digne de la glòria, i camina devers la merescuda immortalitat.

En aquests temps d'eixarrement, de males mirades i de mals mots, quan sembla que la sang vessada impressiona menys que el vi vessat, quan una pesseta es més envejada que una virtut, cal que tornem a muntar la vella màquina de l'emoció i del romanticisme, per tal de ficarlos a la llar dels humils, i donar socors als esperits que no han naufragat, encara, en la terrible onada de civilització salvatge que abruga el món. Ara, menys que mai, l'escriptor i el poeta han de romandre dintre l'escaparata d'una admiració restringida, amb la llàntia encesa de mitja dotzena de devots que cremi a llurs peus. Sobretot, el poeta, no pot continuar sent la servitud d'una caixeta de música, destinada a sonar cristal·linament belles melodies, en un recó de saló. Per incorpori i independent que s'imagini d'ésser, no pot edudir el deure de córrer en auxili del manyà, del paleta, del fuster i àdhuc de l'escombriaire si li ho demanen, sense tractar d'humiliar-lo, fervorosament. Ha d'oferir-los els seus serveis, com ells li han ofert els llurs amb el

propòsit de fer-li la vida més agradable. És aquest el concepte que jo tinc dels intel·lectuals, en tant que germans de tots els homes, dotats d'un cor i d'una consciència que els fa responsables de l'esmerç de llurs facultats excepcionals.

Ja se que això de la cordialitat i sobretot això de la tendresa, que és l'element que més ens apropa al poble, ha estat sistemàticament combatut i refusat per molts autors i molts crítics. L'escriptor, segons aquests, ha d'ésser valent i gosat com un animal carnívor. Ha d'escriure sempre amb els ulls eixuts, amb una fredor de batraci, o amb el mig riure dels filòsofs cíncics. El sentimentalisme, diuen, és una manifestació malaltissa, afemellada. I bé, senyors, nomtrobeu que en el temps que som, ara que la masculinitat es demostra de tantes maneres repugnants, s'imposa, encara que només sigui per a no desacreditar del tot la raça humana, de tenir la sensibilitat un punt femenina ?

Altrament és una mica difícil d'assenyalar on acaba el sentiment natural de l'home, i on comença el sentimentalisme literari. De sentimentalisme n'hi ha de bo, de mitjà i de dolent, com de totes les coses. I jo us dic ara, senyors, podem negar la qualitat de sentimentals als catalans ? ¿Seríem allà on som, si el nostre poble no hagués fet cas del sentimentalisme patriòtic dels poetes del nostre renaixement ? I a un poble com el de Catalunya, que ha lluitat tant de temps amb desinterès i a voltes amb follia, per a reviure la seva puixança històrica, no hem de parlar-li amb el mateix llenguatge que ell ha parlat i al qual deu la seva glòria ? Si voàltres els poetes i nosaltres, els prosistes, no cerquem el mitjà de fer-nos entendre del poble, els esports i la política menuda ens el prendran del tot. La política i l'esport li proporcionen l'emoció que no li saben donar els llibres escrits des d'una certa altura, amb una certa foscor pretenciosa. L'emoció que cerca en la brutalitat hauríem de procurar de donar-li refinada, idealitzada. I si en lloc d'això li donem matemàtiques en vers, combinacions i arabescos retòrics, anàlisis clíniques, no ens restarà altra solució que escriure per a nosaltres sols, és a dir perquè ens lloin quatre amics que tenim i ens denigrin quatre adversaris del grupet d'enfront. Tots fem constar que el públic no ens interessa, però quan ens estrenen una comèdia desitjaríem que el teatre fos ple, quan editem un llibre voldríem que s'esgotés i quan llegim una poesia, que ens duguessin en triomf.

Mol més podria dir sobre aquest tema, però ja he remarcat abans d'ara i en altre lloc, i en situacions semblants a la d'avui: que no crec que siguin els Jocs Florals un lloc a propòsit per a fer discursos llargs, documentats i savis. Els Jocs Florals són una festa d'exaltament, de passió, de curiositat i d'impaciència, on no s'hi va pas a aprendre sinó a admirar i a fruit.

Senyors, aquest meu discurs, com la meva prosa, és - ho repeteixo - una refilada de merlot, una cançó sentimental, una franca expansió del meu esperit. No tracto de convèncer ni de fer prosèlits. Jo crec que seran molts els que no participaran de la meva opinió. Potser, àdhuc, em tiraran en cara que ni jo mateix no he restat sempre fidel a les teories exposades. Però, què se me'n dona ? Deixeu-me fer la il·lusió de no haver estat un home inútil en aquesta vida, de no haver

gastat llum, tinta, paper i estilogràfica sense cap profit; deixeu-me creure que amb la meva prosa he aconsolat algun trist, que he redimit algun captiu, que he humitejat alguns ulls, que he fet somniar alguna ànima senzilla, que he tret de la foscor éssers humils, amb grandesa d'herois, i donat més d'una vegada categoria de racionals a les bèsties menyspreades dels homes.

Deixeu-me envanir de no haver estat un egoista de les meves dolors i de les meves joies, car les he escampades als quatre vents a fi que les arpleguessin aquells que en tinguessin falla o les refusessin, indignats, aquells que n'estessin tips.

I no tinc res més a dir-vos.